

Ηλεκτρονικό περιοδικό της
Ιεράς Μητροπόλεως
Κυρηνείας

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΘΩΜΑ

ΜΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΑΠΟΚΡΥΠΤΟΓΡΑΦΗΣΗ
ΜΕΘΙΣΤΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ ΑΙΣΘΑΝΤΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΗ
ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ *ΗΛΙΟΥ ΚΑΙ
ΣΕΛΗΝΗΣ ΑΛΩΣ*

ΤΕΥΧΟΣ 8

2020

Παναγιώτης Θωμά*

ΜΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΑΠΟΚΡΥΠΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΜΕΘΙΣΤΟΡΙΩΝ ΚΑΙ
ΕΙΚΟΝΩΝ ΑΙΣΘΑΝΤΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ *ΗΛΙΟΥ ΚΑΙ ΣΕΛΗΝΗΣ ΑΛΩΣ*¹

Abstract: Kyriakos Charalampides, one of the most prominent and celebrated poets of Hellenism, is now in his sixth decade of consistent poetic production but has never ceased to renew the means of his craft and reinvent himself as one is able to observe in his most recently published works. In his last collection of poems *Ηλίου και Σελήνης Άλως* (*The ring [or wreath] around the Son and the Moon*), as the author of this short study contends, the reader may come across magnificent poetic images, highly symbolic and moving. This is a testament to the fact that Charalampides is able to transcend artistic genres, while being inspired by them, by means of his ability to rise above history and transform it into “meta-history” (μεθιστορία), thus presenting us with a view of the world that is mysterious and therefore calls for a theological approach and interpretation. The article is a brief commentary on the theological implications of some of the “meta-historic” poems in his last collection, which—through lively, dynamic images—initiate the reader into the mystery of the Incarnation of Logos: His Birth and His Passion and the unique relationship with His Mother, the Theotokos. It is through Her eyes and utmost holiness that the poet guides us to the encounter with the ultimate mystery of God’s advent to the world, His desire to connect with it and redeem it. The poet reshapes the events of Christ’s life into imaginative stories that praise the Son of God and, as the author claims, these reworkings of the Christological pattern are as great as some of the greatest hymns of Ecclesiastical Hymnography.

Keywords: Kyriakos Charalampides; Poetic images; “Meta-history”; Incarnation; Theotokos; Hymnography.

Ο χαλκέντερός ποιητής μας διανύει την έκτη δεκαετία ποιητικής δημιουργίας. Τούτο όμως, δεν είναι το μείζον, καθώς το πολυχρόνιον της συνεπούς παρουσίας που

---

* Δρ. Θεολογίας (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης), Αγγλική Σχολή, Πανεπιστήμιο Frederick.

¹ Κυριάκος Χαραλαμπίδης, *Ηλίου και Σελήνης Άλως*, Ίκαρος, Αθήνα 2017.— Αναδημοσίευση, περ. *Συμβολή* 5 (2018), σ. 31-43.

χαρακτηρίζει την περίπτωση του Κυριάκου Χαραλαμπίδη το έχουν επιτύχει αρκετοί άλλοι ποιητές —κάποιοι δε από αυτούς ανήκουν στους σημαντικότερους που έχει αναδείξει ο Έλλην λόγος. Το σπουδαίο λοιπόν της διαχρονικής συμβολής του στα ποιητικά και καλλιτεχνικά πράγματα είναι η αδιάπτωτη ποιότητα και το βάθος του λόγου του, τον οποίο εξακολουθεί να φροντίζει ως επίμονος και φιλόπονος κηπουρός, επιτρέποντας στις λέξεις του —τις βαφτισμένες στο χθες και το σήμερα της ποιητικής διαχρονίας— να ανθίζουν εκπληκτικά μπροστά στα μάτια μας, αναδίδοντας ολοζώντανο το άρωμά τους. Λόγος λοιπόν σαρκωμένος στη ζωή, στη φύση, στον έρωτα που πλαταίνει για να χωρέσει τα αχώρετα: από τη κτίση σύμπασα, την ανθρωπογεωγραφία που ανοίγεται από το τοπικό στο οικουμενικό, ως τον σεσαρκωμένο Λόγο της Εκκλησίας, Τον Οποίον μπορεί και Τον βλέπει ως Παιδίον Νέον και προ αιώνων Θεόν, δηλαδή ως Αυτόν που επανεντάσσεται ως ανυπεράσπιστο πλάσμα στην κοινότητα των ανθρώπων, αφημένος στα χέρια της τιμιότατης Μάνας Του, την ίδια στιγμή που κρατάει στην παλάμη Του το σύμπαν ολάκερο. Ολοζώντανος, λοιπόν ο λόγος του Χαραλαμπίδη, νεανικός μέσα στον ενθουσιασμό του για το δώρο της ποίησης που το προσέχει και το πολλαπλασιάζει· εκστατικός μπροστά στο θαύμα της ζωής που ποτέ δεν παλιώνει. Με τούτα δεν επιχειρώ να εξαντλήσω μια ποίηση που σαν ποτάμι δύσκολα εξαντλείται, αλλά να εστιάσω σε αλήθειες, που ο ποιητής με συνέπεια μας κομίζει, καταφάσκοντας το θεολογικό ήδη από τα πρώτα χρόνια της εκδοτικής του κατάθεσης.²

Όπως ο τίτλος του κειμένου μου προϋδειάζει, το εγχείρημά μου στις επόμενες σελίδες θα είναι η θεολογική ψηλάφηση και αποκρυπτογράφηση εικόνων ποιητικών από την πιο πρόσφατα εκδοθείσα συλλογή του Κ. Χαραλαμπίδη. Μάλλον με παρασύρει ο ενθουσιασμός από τη μετάληψη των ποιητικών καρπών του Αμμοχωστιανού σε τούτο εδώ το βιβλίο, δηλαδή το αμείωτο πάθος, ο παλμός και η

² Ενδεικτικά και μόνο αναφέρω κάποια από τα παλαιότερα χριστολογικά διαμάντια του Χαραλαμπίδη, τα οποία πιστεύω βαθειά, πως δεν έχουν τίποτα να ζηλέψουν από την ποιητική υμνογραφία της Εκκλησίας, ούτε σε έμπνευση ούτε σε βάθος θεολογικό. Τολμώ δε να πω, ότι παραμένοντας πιστά στο πνεύμα της εκκλησιαστικής ποιητικής, το διευρύνουν ευφάνταστα και το εμπλουτίζουν: «Τον κατεβάξαν με το φως του φεγγαριού, / κι όπως τ' αγέρι Του 'γγίζε τα στήθια, / σε λευκοσέντονο τον τύλιξαν / με μητρική στοργήν, Αυτόν / που τα βουνά μπορούσε να κινήση, / κι όμως προτίμησε ν' αναστενάξη». Κυριάκος Χαραλαμπίδης, «Αποκαθήλωση Β'», *Η άγνοια του νερού. Ποιήματα*, Ίκαρος, Αθήνα 1967, σ. 30· ο ίδιος, «Αυτός που βάδισε απάνω στο νερό», *Το αγγείο με τα σχήματα, Ποιήματα*, χ.ε., Λευκωσία 1973, σ. 71-72: «Το μήνυμα ήρθε με το κουπί / [...] / "Ερχεται ο Χριστός πάνω στα κύματα. / Τ' αρέσουν οι αχινοί κι η σούπα η караβίσια". / Καβούροι τότε και χελώνες μαζευτήκανε / για να τον βοηθήσουν να κατέβη / από τα κύματα στην αμμουδιά. / Κι όταν με το καλό τελειώσανε όλα, / στρωθήκανε στο φαγητό. / [...] / Δεν πέρασε λίγη ώρα, και τον φέρανε. / Είχε παραπατήσει, λένε, στο ποτάμι, / Καθώς κοιτούσε μια γαλάζια πεταλούδα».

φρεσκάδα των πονημάτων του και ίσως με αυτό που θα εισηγηθώ να αδικώ κάπως άλλες συλλογές του: πιστεύω, όμως, πως η εν λόγω σύναξη χαραλαμπίδειων τεχνουργημάτων ξεχωρίζει ιδιαίτερος για τον πλούτο των εικόνων της. Η πύκνωση των νοημάτων, η συμπόσωση των αληθειών και η διάχυση των αισθήσεων που συγκεφαλαιώνονται σε αυτές τις εικόνες σε αφήνουν εκστατικό, σε συγκινούν και σε κάνουν να αναρωτιέσαι: έχει στ' αλήθεια όρια η γλώσσα, ο λόγος ο ποιητικός, όταν τον μεταχειρίζονται οι εκλεκτότεροι εργάτες του; Μέσω αυτών των εικόνων ο ποιητής μας, έχω έντονη την αίσθηση, πως κατορθώνει να καταργήσει με την απaráμιλλη γλώσσα του τα συμβατικά όρια μεταξύ των τεχνών, καθώς σου φαίνεται ώρες-ώρες πως δεν γράφει αλλά ζωγραφίζει, πως δεν μεθ-ιστορεί απλώς αλλά σκηνοθετεί,³ καθώς —κι αυτό δεν είναι όψιμο στο έργο του— θέτει, διά των προαναφερθέντων, τον δάκτυλον επί τον τύπον της οντολογίας της τέχνης εν γένει. Το πράττει δε αυτό, επ-εκτείνοντας τα όρια της όρασής του και εκθέτοντας την οξυμμένη ευαισθησία του σε τόπους νέους, σε ετεροτοπίες και αγαθοτοπίες θαυμάσιες. Αυτό δεν οφείλει να κάνει ο κάθε καλλιτέχνης, προκαλώντας αισθητικά και παιδαγωγώντας τους μετόχους των έργων του;

Μου φαίνεται, πως ξανοίχτηκα ήδη πολύ σε μια θεωρητική ανάλυση, που όσο και να δικαιώνεται —κατά την άποψή μου πάντοτε— από το ίδιο το έργο του ποιητή, οφείλει ευθύς αμέσως να παραπέμψει σε αυτό, προσεγγίζοντας τις συνθέσεις, οι οποίες μπορούν να υποστηρίξουν πληθωρικά θέσεις όπως αυτές που πιο πάνω εξέθεσα. Οφείλουμε λοιπόν να ανιχνεύσουμε κατ' αρχήν τον τίτλο που δίνει στη συλλογή του ο Κ. Χαραλαμπίδης: περί ανίχνευσης και εξιχνίασης πρόκειται, καθώς το γοητευτικό, υπαινικτικό και μυστηριώδες *Ηλίου και Σελήνης Άλως* δεν προσφέρεται για μονοδιάστατες προσεγγίσεις.⁴ Παραπέμπει σαφώς στο φως, αναφέροντας τα δύο ουράνια σώματα και στρέφοντάς τη ματιά μας στον Ουρανό.

³ Πρόκειται —οφείλω να το σημειώσω για τους λιγότερο μνημένους στην χαραλαμπίδεια ποιητική— για τη μεταποίηση της ιστορίας που πραγματώνεται δια του μύθου ως μετα-ιστορίας, η οποία αποκαλύπτει το μυστηριακό βάθος των πραγμάτων. Γνωστή ασφαλώς η ομότιτλη συλλογή (Κυριάκος Χαραλαμπίδης, *Μεθιστορία*, Αγρα, Αθήνα 1995).

⁴ Ο ίδιος ο ποιητής μας δια φωτίζει επί του τίτλου της συλλογής του, διασαφηνίζοντας την λέξη «άλως». Τούτο ασφαλώς οφείλει να το δει κανείς σαν ένα κλειδί, καθώς η ευρύτερη διακειμενική συνάφεια της συλλογής φωτίζει και τον τίτλο της. Διαβάζουμε: «*Άλως*: Η ανταύγεια που σχηματίζεται γύρω από τη σελήνη και τον ήλιο υπό μορφή δακτυλίου. Επίσης ο φωτοστέφανος γύρω από την κεφαλή των αγίων, καθώς και ο ρόδινος αμαυρός κύκλος γύρω από τον μαστό». Χαραλαμπίδης, «Σημειώσεις», *Ηλίου και Σελήνης Άλως*, σ. 87. Ένα τέτοιο ερμηνευτικό κλειδί προδιαθέτει επαρκώς τον αναγνώστη για τη (θεολογικώς) ερωτική οντολογία του ποιητή. Σαν να βλέπει κανείς μπροστά του τις πρώτες ύλες, την ανακάλυψη-αποκάλυψη της γενεσιουργού αιτίας των ποιημάτων.

Εκεί, φαίνεται, θέλει να μας ανυψώσει ο ποιητής, θέλοντας ίσως να μας πει πως χωρίς τα ουράνια— τουλάχιστον για την όραση την ποιητική— μένουν ανερμήνευτα και τα γήινα.⁵ «Ὡς ἐν οὐρανῶ», εξάλλου, αλλά «καὶ ἐπὶ τῆς γῆς» υφίσταται η σωτήρια εκδήλωση της θείας ενέργειας κι έτσι —μοιάζει να μας λέει επίσης ο ποιητής—, από εκεί, απ' τον ουρανό, ο οποίος δεν είναι νεκρό σχήμα αλλά υπάρχει,⁶ εκπηγάζει η ενέργεια του φωτισμού —του φυσικού ασφαλώς και εν ταυτώ πνευματικού.⁷ Μυσταγωγός σε ένα τέτοιο φωτισμό γίνεται ο ποιητής, που έτσι μας βοηθά να ερμηνεύσουμε τους πλουτοφόρους ποιητικούς στοχασμούς του, οι οποίοι μας συναντούν με τη μορφή τύπων, δυναμικών εικόνων και εύστοχων συμβολισμών.

⁵ Θεῖος ἔρως και ἔρως ἀνθρώπινος, ο ἕνας εἰκονίζοντας, διαρρηγνύοντας και ερμηνεύοντας τον ἄλλον, ἔτσι ὅπως το θέλει η ορθόδοξη πατερική παράδοση, εἶναι το κλειδί για να καταλάβει κανείς τη σύμπλεξη ουρανίων και ἐπιγείων στον Κ. Χαραλαμπίδη. Μια τέτοια ολιστική θεώρηση εἶναι ἀσφαλῶς ξένη προς τη διχαστική στάση που ξεδιαλέγει τα «ιερά» ἀπὸ τα «ανίερα». Για να δανειστώ την ἀναγκαῖα στήριξη των πιο πάνω ἀπὸ την πατερική-ἀσκητική μαρτυρία καταφεύγω στον Ἰωάννη τη Κλίμακος: «Μακάριος ὅστις τοιοῦτον πρὸς Θεὸν ἐκτήσατο ἔρωτα, οἷον μανικὸς ἔραστής πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἔρωμένην κέκτηται.». Ἰωάννης Σιναΐτης, Κλίμαξ, PG 88, 1156C. Χαρακτηριστικότερο το ποίημα του Χαραλαμπίδη «Ἐνα Κορίτσι με Μαγιά», στο ὁποῖο η ἡμίγυμνη γυναίκα μπαίνει στον ναὸ ἐν ὥρᾳ λατρείας. Τοῦτο δεν διακόπτει το μυστήριο της θυσίας και ο παπᾶς της χαμογελάει ἐνῶ αὐτὴ του προσφέρει τριαντάφυλλο· μια πρόσκληση, θα λέγαμε, ἐρωτική. Βλ. *Στη Γλώσσα της Ὑφαντικής*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2013, σ. 64. Σχολιάζοντας το ἐντεχνότατο αὐτὸ τραγούδι του ποιητή, ο Χρ. Σταμούλης το ἐντάσσει στον ολιστικὸ τρόπο της μιας συν-ἐνωτικής-ἐρωτικής θεολογίας: «Ο Χαραλαμπίδης φαίνεται να γνωρίζει καλά, γι' αὐτὸ και προχωρεῖ με τούτη τη σαλο-σχηματική τροπολογία, πως τη γύμνια των ἀνθρώπων του κόσμου ἐντὸς της Ἐκκλησίας ντύνει ο ἴδιος ο Χριστός, ο οποίος ἐν ἀρχῇ και ἐν τέλει ἀποτελεῖ το πρόσωπο και τη στολή των βαπτιζομένων στο βαπτισμένο, σταυρωμένο, λοχευμένο και ἀναστημένο σῶμα του. «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε», μας πληροφορεῖ ἄλλωστε ο ἀπόστολος, «Χριστὸν ἐνεδύσασθε» και δείχνει με μιας το βάπτισμα της πρόσληψης, ὄχι ἀπλᾶ και μόνο της ἀποδοχής, το βάπτισμα της ολοκληρωτικής ἀγάπης, τη μαρτυρία και το μαρτύριο της ἀπόλυτης συσσωμάτωσης, που δεν μπορεῖ παρά να προϋποθέτει την ἀγάπη, την ἐρωτική ἀγάπη του συνανθρώπου ὅσο και του Θεοῦ ἐντὸς της ἱεράς θυσίας. Εξάπαντος ὄχι ἐκτὸς. Γιατί ἐν Χριστῷ τα μέσα μας γίνανε ἐκτὸς και τα ἐκτὸς μας μέσα, γιατί ἐν Χριστῷ «τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός». Χρυσόστομος Σταμούλης, «Ἐνα Κορίτσι με Μαγιά / Μπήκε στην Ἐκκλησία —Αναστεναγμὸς Ὑπαινικτικὸς του Κυριάκου Χαραλαμπίδη και η Ουσία της Θεολογίας», *Πάρδος* 37 (2010), σ. 4428-4429.

⁶ Εἰδὼ παραφράζω τους στίχους, που τονίζουν την εὔρεση του ουρανοῦ ὡς ἀθλημα ἀσκητικὸ, ἀπὸ ποίημα της ἑτέρας κορυφαίας του καιροῦ μας: «Βρέχει με ἀπόλυτη εὐκρίνεια, / ἄρα δεν εἶναι φήμη ο ουρανός / ὑπάρχει / και δεν εἶναι το χῶμα λοιπόν / η μόνη λύση / ὅπως ἰσχυρίζεται ο κάθε τεμπέλης νεκρός». Κική Δημουλά, «Ἄτιτλο», *Μεταφερθήκαμε Παραπλεύρως*, Ἴκαρος, Αθήνα 2008, σ. 24.

⁷ Μια τέτοια μυστική ὄραση που φανερώνει αὐτὴ την ἀλήθεια του ἐκκλησιαστικοῦ βιώματος μαρτυρεῖ η ἀκόλουθη ἀναφορά του Κ. Χαραλαμπίδη, στην ὁποία η θαυμάσια εἰκόνα ἀπὸ την Ἁγία Σοφία, ὅπως την ἀνασυνθέτει ο ποιητής, ἀποκαλύπτει ἐπὶ της γῆς —διὰ της μετοχής στο φως— τη μυστηριακή συνύπαρξη κτιστοῦ και ἀκτίστου. Το φυσικὸ (θάλασσα και φως) και το τεχνητὸ σύμβολο (ναός) σε ἀπόλυτη ἀρμονία: «Φλογίζει την καρδιά των δικαιοῦχων / η θέα του χρυσοῦ ἐπὶ της γῆς! / Κοντὰ σ' αὐτὰ προσθέστε και τη θέα / των τεσσάρων ῥοῶν του Παραδείσου / που χύνονται στη θάλασσα του Μαρμαρά. / ...σαν φως που μπαίνει ἀπὸ του θόλου τις θυρίδες / και σελαγίζει στις βαθιὰ κυανές ψηφίδες». Χαραλαμπίδης, «Περὶ της Οικοδόμησης του Ναοῦ της Ἁγίας Σοφίας», *Ἡλίου και Σελήνης Ἄλως*, σ. 49.

Τούτο το πλέξιμο του γήινου με το ουράνιο, του φυσικού με το υπερφυσικό,⁸ σε μια ασύγκριτα δυναμική εικονοποιία συναντάμε στο σπαραξικάρδιο «Ο Γυρισμός της Ξενιτεμένης».⁹ Τη ματαίωση που βιώνεται ως πόνος για την αδυνατότητα πραγματικής επιστροφής στο κατεχόμενο σπιτικό,¹⁰ διαδέχεται μια δι-όραση μυστική, η οποία λειτουργεί ως έσχατη παρηγορία. Εδώ, πιστεύω, πως το έσχατη εγγράφεται κάλλιστα στη μετοχή των εσχάτων στο παρόν, με τον τρόπο του ποιητή, ο οποίος μεταμορφώνει πράγματα και φαντασία —ή τα πράγματα της φαντασίας—, καταγιαζοντάς τα:

Κι όμως, αλήθεια, είδα στο μπαλκόνι του / να λάμπουν από μόνες τους, σαν από θαύμα, /
οι γλάστρες π' αναιρούσαν ξηρασίες / και καταρράχτης από νεκρολούλουδα / αντίκρου μου
ξεφάντωνε. / Αν αυτό / παρηγορεί, δεν ξέρω· η δύναμη της θέλησης / των λουλουδιών —
την ώρα που τα χέρια μας / αγγίζουν τ' αγκυλώματα των ήχων— / μ' ένα νομίζω Θεό, που
παίζει πιάνο / επάνω σε παχύ κομμάτι πάγου, / συναγωνίζονται· τριγύρω του ριγούν /
περαστικών αγγέλων τα φτερά.¹¹

Ο Θεός τούτος, που βγάζει από τον πάγο ουράνια μουσική —ως άλλος Μωσής που με τη δύναμή του ίδιου τούτου Θεού, σ' αλλοτινή εποχή έκανε τον βράχο να αναβλύσει—,¹² έχει όνομα, είναι Λόγος Σεσαρκωμένος και εισέρχεται στην ιστορία

⁸ Βλ. Χαραλαμπίδης, «Το Θραύσμα», *Ηλίου και Σελήνης Άλως*, σ. 15: «Με τέτοια οι Έλληνες καρδιολατρία / πληθαίνουμε την ύλη και το πυρ / το κατακαίμε ολόκληρο πάνω απ' τις λέξεις / πριν σμιζουμε τα αιθέρια / του έρωτός μας έλαια με τον κόσμο. / Κι αν αστεροσκοπείς στον ουρανό / αδήλωτα γαιώδη και ανθρώπινα / μιας πάγκαλης και θείας απελπισίας, / άι να χαθείτε, πάντες οι εραστές!»

⁹ Χαραλαμπίδης, *Ηλίου και Σελήνης Άλως*, σ. 82-83.

¹⁰ Βλ. Χαραλαμπίδης, «Ο Γυρισμός της Ξενιτεμένης», *Ηλίου και Σελήνης Άλως*, σ. 82: «Ήξερα πως δεν είχα καμιά δύναμη / το σπίτι να σηκώσω, να το ξεριζώσω, / κοντά μου να το σύρω [...] τα χέρια του ματώναν και γαντζώνονταν / στον πέρα τοίχο [...]».

¹¹ Χαραλαμπίδης, «Ο Γυρισμός της Ξενιτεμένης», *Ηλίου και Σελήνης Άλως*, σ. 83

¹² Βλ. *Έξοδος* 17: 3-6: «ἐδίησε δὲ ἐκεῖ ὁ λαὸς ὕδατι, καὶ διεγόγγυζεν [...] πρὸς Μωυσῆν λέγοντες· ἵνατί τοῦτο; ἀνεβίβασας ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου ἀποκτεῖναι ἡμᾶς καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν [...] τῷ δίψει; ἐβόησε δὲ Μωυσῆς πρὸς Κύριον [...] τί ποιήσω τῷ λαῷ τούτῳ; [...] καὶ εἶπε Κύριος [...]· προπορεύου τοῦ λαοῦ τούτου, λαβὲ δὲ σεαυτῷ ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ· καὶ τὴν ράβδον [...] λαβὲ ἐν τῇ χειρὶ σου [...]. ὁδε ἐγὼ ἔστηκα ἐκεῖ πρὸ τοῦ σε ἐπὶ τῆς πέτρας ἐν Χωρήβ· καὶ πατάξεις τὴν πέτραν, καὶ ἐξελεύσεται ἐξ αὐτῆς ὕδωρ, καὶ πίεται ὁ λαός. ἐποίησε δὲ Μωυσῆς οὕτως ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ». Με τρόπο ατόφια προφητικό ο Κ. Χαραλαμπίδης περιγράφει την ουσιαστική σχέση Παλαιάς και Καινής Διαθήκης (προ Χριστού εκτυλίσσεται το γεγονός) με συνεκτικό κέντρο τον Χριστό στο ποίημα «Αγιασμός των Υδάτων εν Σμύρνη το 2016 π.Χ.», μεταποιώντας σε σωτήρια την τραγική ιστορία του Ελληνισμού. Παραθέτω την κεντρική στροφή: «Ἡμέρα των Φώτων, / σαν σήμερα, πριν από χρόνια / δεκάδες ιχθύες συνωστιζόνταν / κάτω από τ' άνη και τον τίμιο σταυρό / που ρίχτηκαν στα ύδατα, να επανακτήσουν / τον βαπτιζόμενο Ποταμό της Ζωής — την ανθρώπινη σάρκα του». Χαραλαμπίδης, *Ηλίου και Σελήνης Άλως*, σ. 44. Η λύτρωση της ιστορίας, σε ένα Χριστολογικό και Χριστοκεντρικό «σήμερον», αποκαλυπτόμενο με ποικίλους συμβολισμούς, μένει πιστή στο παύλειο: «καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθοῦσης πέτρας, ἣ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός». *Α' Κορινθ.* 10: 3-4.

για την ανατρέψει, να την αναποδογυρίσει ως διάκονος της σωτηρίας. Είναι ο Χριστός των Ευαγγελίων, της Βίβλου και της ζωντανής Εκκλησίας. Ο Χαραλαμπίδης Τον δοξάζει, μη παύοντας ποτέ να ανιχνεύει με στοχασμό και σεβασμό, γνώση και δέος τη μυστηριακή ένωση θείας και ανθρώπινης φύσης στην υπόσταση του σαρκωμένου Λόγου με τα επί της γης συνεπακόλουθά της.¹³ Ακολουθεί στο πιο κάτω ποίημα την Παναγία στην πορεία της προς τη Βηθλεέμ· κι αν η αρχική εικόνα (βλ. το κρίνο) θυμίζει πιο πολύ Ευαγγελισμό,¹⁴ ως αναλογιστούμε πως η σύλληψη του Ιησού στη μήτρα της Παρθένου έλαβε ήδη χώρα με το «γένειτό μοι κατά τὸ ῥήμά σου» της Θεοτόκου προς τον Γαβριήλ.¹⁵ Αυτό υπονοεί ο ποιητής,¹⁶ βάζοντας και την κτίση να μετέχει ενεργά και πανηγυρικά στο μελλούμενο που είναι ήδη τελούμενο, τουτέστιν πλέκοντας αριστουργηματικά έναν εισοδικό ύμνο στον Πλάστη:

Κρατώντας τον κρίνο / και τα σανδάλια στο χέρι / όδευε στα καθέκαστα της Βηθλεέμ. /
Σγουρές τριγύρω της φωνές πουλιών, / οι κορυφές του φοίνικα, η γύρη των βουνών, / η
θάλασσα του κύματος και λύκοι / με απαστράπτουσες περικνημίδες / ανέκραζαν
πρωτάκουστες πραγματικότητες / πετώντας πέτρες στο πηγάδι.¹⁷

Ακολουθεί, αμέσως μετά, ένα υπέροχο δοξαστικό, ισάξιο με λειτουργικό ύμνο, στο οποίο απαντά ένας χαραλαμπίδειος υπομνηματισμός της κλασσικής ορθόδοξης εικόνας της Γεννήσεως, που μοιάζει —μέσα από εκδίπλωση και δημιουργική παρέμβαση—, να παράγει μια νέα εικόνα, υπέροχα θεολογική. Διαβάζουμε:

Ό,τι γεννιόταν γύρω του τον θάμπωνε: / Οι μάγοι (τα πολύχρωμα παλτά τους), / οι
μοσκομύριστοι άγγελοι (τα πούπουλά τους), / Η γλίτσα των ποιμένων, το νερό, η

¹³ Σε αυτό το θεολογικό πλαίσιο ο Χαραλαμπίδης δεν λησιμονά να δώσει στην αμφιβολία και τη δυσπιστία το μερίδιό της. Ο αφηγητής του ποιήματος «Ένα Σάββατο» σκοντάφτει στη μυστηριακή ένωση και εκδήλωση των δύο φύσεων στον Χριστό όπως καταγράφεται στα εκτυλιχθέντα κατά την Ανάσταση του Λαζάρου. Το ποίημα κλείνει με το παραστατικότατο: «Άνθρωπος είμαι και, θνητός, στοχάζομαι / την καημένη λάμπα που τ' ασήκωτο / σηκώνει βάρος του φωτός της και παιδεύομαι / πώς να χωρέσω τόση Αλήθεια και Ζωή». Χαραλαμπίδης, *Ηλίου και Σελήνης Άλως*, σ. 43.

¹⁴ Βλ. *Λουκ.* 1: 26-38.

¹⁵ *Λουκ.* 1: 38.

¹⁶ Τούτη τη δογματική αλήθεια εκφράζει με ακρίβεια ο στίχος των «Χαιρετισμών» στη Θεοτόκο: «Άγγελος πρωτοστάτης, ουρανόθεν επέμφθη, ειπεῖν τῇ Θεοτόκῳ τὸ Χαῖρε· καὶ σὺν τῇ ἀσωμάτῳ φωνῇ, σωματούμενόν σε θεωρῶν Κύριε, ἐξίστατο καὶ ἴστατο [...]». «Χαιρετισμοί», *Ακάθιστος Ὕμνος*, Στάση Α', *Ελληνικά Λειτουργικά Κείμενα της Ορθόδοξης Εκκλησίας*, στο: <http://glt.goarch.org/#02> [πρόσβ.: 13 Νοεμβρ. 2018].

¹⁷ Χαραλαμπίδης, «Μια Παναγία», *Ηλίου και Σελήνης Άλως*, σ. 55. Η ρίψη πετρών στο πηγάδι, το κλείσιμο του ολιγοστιχου ποιήματος που εκπλήσσει, αποδεικνύοντας πως η ευρηματικότητα στην πλοκή δεικνύει και το βάθος του ταλάντου, επιδέχεται πολλών πιστεύω ερμηνειών. Θα αποτολμήσω μόνο μία, που είναι θεωρώ πιστή με το πνεύμα της χαραλαμπίδειας θεολογίας: δρόμος επιστροφής δεν υπάρχει, ο κύβος ερρίφθη, γεννάται οσονούπω ο Χριστός, νέο χαρμόσυνο, αλλά ξεκινάει, ανεπιστρεπτή και η τραγική του πορεία προς το Πάθος.

παιδίσκη, / τα κεχαριτωμένα της μητρός του χέρια, / τ' αστέρι που τον κοίταζε με τόση
γλύκα, / το βόδι που η μουσούδα του τον ακουμπούσε, / ο γαϊδαράκος που ένιωθε το
σπήλαιο / σαν ένα πρόσχημα της θείας φύσης, / η κουρελού από άχυρο, τα λίγα δέντρα / κι
ο Ιωσήφ που κάποιονε παρηγορούσε.¹⁸

Έχει κανείς την αίσθηση πως ο ποιητής στους πιο πάνω στίχους, εγκολπώνεται ολωσδιόλου την παιδική / βρεφική αφελότητα και απλότητα, την ίδια που ο σαρκωμένος Λόγος προσλαμβάνει, ώστε να μιλήσει θεολογικά με τρόπο καίριο. Η έκπληξη μπροστά στο μυστήριο που τελείται εξυπηρετείται κάλλιστα από τον εναγκαλισμό της παιδικότητας από τον ποιητή, ο οποίος· όμως, στη θεολογικότητα του είναι ώριμος και ακριβής. Στέκομαι ενδεικτικά —περί αισθητικής εδώ ο λόγος— στα «πούπουλα» των αγγέλων, για να σημειώσω, πως αν είναι ορθό, ότι την ορθόδοξη εικόνα υπομνηματίζει ο Χαραλαμπίδης, δεν διστάζει, εν τούτοις, να σκανδαλίσει με μια τέτοια παρέκβαση τον σχολαστικό νου (ορθόδοξο ή μη ορθόδοξο), όπως το έπραξε εξάλλου ένας Δομήνικος Θεοκόπουλος μέσα στην καρδιά του σκοτεινού Μεσαίωνα.¹⁹ Επίσης, ο «γαϊδαράκος» θεολογεί, πράγμα που καθόλου δεν εκπλήσσει για τον θεολογικώς μυθολογούντα ποιητή, ο οποίος μας δίνει, δι' αυτού μια εικόνα, ένα σύμ-βολο (το σπήλαιο «ως πρόσχημα της θείας φύσης»), το οποίο τολμά να περιγράψει το άρρητο (τη θεία φύση δηλαδή), για να φτάσει δηλαδή πέρα απ' εκεί που ο λόγος παύει και γίνεται αποφατική σιωπή. Τέτοια λοιπόν, εκπληκτική, δίχως άλλο, η δυναμική των ποιητικά εμβαπτισμένων θεολογικών συμβόλων.²⁰ Επιπλέον, ο Σατανάς, που δεν τον ονομάζει ο ποιητής· αλλά, με λαϊκότερη ειρωνεία υπαινίσσεται ως «κάποιονε», δεν πειράζει τον Ιωσήφ²¹

¹⁸ Χαραλαμπίδης, «Η Γέννησή Του», *Ηλίου και Σελήνης Αλως*, σ. 56.

¹⁹ Στο περί Θεοτοκόπουλου ζήτημα, ο περίφημος ζωγράφος κλήθηκε να απολογηθεί για το μέγεθος των φτερών των αγγέλων στα έργα του, καθώς αυτά θεωρήθηκαν από την Ιερά Εξέταση στην Ισπανία πολύ μεγάλα. Καίριο σημείο της απολογίας του φαίνεται να ήταν το επιχείρημα, πως αν κανείς είχε δει στ' αλήθεια τους αγγέλους, τότε να του έλεγαν πώς πραγματικά ήταν και έτσι να τους ζωγραφίσει. Βλ. Χρυσόστομος Σταμούλης, *Έρωτας και Θάνατος. Δοκιμή για Έναν Πολιτισμό της Σάρκωσης*, Ακρίτας, Αθήνα 2009, σ. 281. Όπως σημειώνει ο Σταμούλης, με αφορμή τον El Greco, εδώ έχουμε να κάνουμε (ζήτημα βέβαια οντολογίας και αισθητικής) με τον «χώρο της υποκειμενικής δημιουργικής καλλιτεχνίας, που ψυχανεμίζεται ανάμεσα απόφανση και φαντασία». Σταμούλης, *Έρωτας και Θάνατος. Δοκιμή για Έναν Πολιτισμό της Σάρκωσης*, σ. 281-282. Προεκτείνοντας, εκφράζω τη θέση, ότι σ' αυτό τον ίδιο χώρο εγγράφεται η φυσιοκρατική εικόνα με τα πούπουλα των αγγέλων που μας παραδίδει ο Χαραλαμπίδης.

²⁰ Πρβλ. Παύλος Ευδοκίμωφ, *Η Τρελή Αγάπη του Θεού*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 2003, σ. 23, 84.

²¹ Βλ. Σταύρος Φωτίου, «Η Καθολική Συνύπαρξη: η Εικόνα της Γέννησης του Χριστού», *Εικονοστάσιο* 4 (2013), σ. 147: «Μπροστά του στέκεται μεταμορφωμένος σε βοσκό ο διάβολος — σε μερικές μάλιστα εικόνες παρουσιάζεται με κέρατα και ουρά— προσπαθώντας να διαβάσει τον Θεό και να ενσπείρει αμφιβολίες για τη φιλανθρωπία του. Κρατώντας ένα αποξηραμένο ξύλο

αντιθέτως, ο μνήστωρ της Θεοτόκου τον παρηγορεί, γιατί εκείνος ήδη βλέπει, πως η δύναμή του —του θανάτου η δύναμη—, ωχριά μπροστά στο Βρέφος που θα γίνει ο Αναστάς και θα τον καταπατήσει. Ήδη εξάλλου με την ένωση της θείας φύσης με την ανθρώπινη στον Χριστό, έχει λάβει χώρα η ανακαίνιση των ανθρώπων, η άνευ προηγουμένου δυναμική μετοχή του κτίσματος στην αγιαστική δόξα του θείου.

Αφού βρισκόμαστε στο κλίμα της κατ' άνθρωπον Γέννας του Υιού του Θεού δεν μπορούμε παρά να σταθούμε στο συγκινητικό ποίημα «Ο Τυφλός Μάγος»,²² στο οποίο ο ποιητής μας εστιάζει ξανά στην εικόνα της Γεννήσεως, με τους ισχυρούς συμβολισμούς της και την εμπλουτίζει εξάισια για να στρέψει νου και καρδιά στην ουσία της: με τα καθαρά τα μάτια του τυφλού αγοριού ο Χαραλαμπίδης μας καλεί να δούμε τη δόξα του πραγματικού μέσα από την απώλεια που μπορεί να σημαίνει εύρεση,²³ δηλαδή παρά την απώλεια της φυσικής / βιολογικής αίσθησης, που διανοίγει αλλιώς τον οφθαλμό της καρδιάς για να βλέπει και να δοξολογεί τον Πλάστη. Ενώπιόν μας λοιπόν η υπέροχη σύνθεση:

Ρωτώ τη λαγωνίκα μου μην κάποιο αστέρι / της μύρισε — όχι γνωστό ή κοινό [...] / Αυτή, κουνώντας την ουρά της, δείχνει / με το δεξί ποδάρι της ένα παράδοξο / ξεχωριστό αστέρι που γεννήθηκε / με ειδική παραγγελιά. Δεν τρίζει / ουδέ τσακίζεται σε μάρμαρα ή / σκαλώνει το φως του πουθενά. / Θητεύοντας στη γνώση και σε αρχέγονα / μορφώματ' αρετής, θα πω στους άλλους / συναστρολόγους Πέρσες ν' ανταμώσουμε / εκεί που χρέος έχω το άστρο να οδηγήσω.²⁴

Αναπλάθεται, λοιπόν, και ξαναπλάθεται η εικόνα της Γέννησης εκ των ένδον —από τον μέσα οφθαλμό που βλέπει τα αόρατα να γίνονται αλλιώς ορατά— για να υμνηθεί

απευθύνεται στον Ιωσήφ, λέγοντάς του ότι όπως είναι αδύνατο να βλαστήσει ένα αποξηραμένο ξύλο, έτσι είναι αδύνατο να γεννήσει μία γυναίκα παρθένο».

²² Χαραλαμπίδης, *Ηλίου και Σελήνης Άλω*, σ. 41.

²³ Βλ. *Λουκ.* 9: 24: «ὅς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν». Το ευαγγελικό αυτό λόγιο, που έχει ασφαλώς Χριστολογική και Χριστοκεντρική χροιά, μπορεί να καθιερώσει το σχήμα «απώλεια-εύρεση», το οποίο, σύμφωνα με τον σπουδαίο λογοτέχνη και δοκιμιογράφο Wendell Berry, δύναται να εφαρμοστεί σε πλείστες όσες εκφάνσεις του βίου. Βλ. Παναγιώτης Θωμάς, *Τόπος Χρονοποιός. Κοινότητα, Φιλοπατρία, Ετεροτοπία και ο Τόπος των Εσχάτων στα Κείμενα των Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη και Wendell Berry*, Αρμός, Αθήνα 2017, σ. 74-75, 170-171, 340-341, 407-410. Η καθαρά ασκητική ουσία του λογίου διαμηνύει, πως αν η όποια απώλεια (εν προκειμένω, της φυσικής όρασης) αξιοποιηθεί στην πορεία εύρεσης και οικειοποίησης του Φωτός και της Αλήθειας (στη σχέση του ανθρώπου με τον συνάνθρωπο, τη φύση και τον Θεό), τότε οδηγεί στην Ευχαριστία και την πλησμονή, αζεχώριστες με την άσκηση εκφάνσεις του εκκλησιαστικού τρόπου ζωής. Φαίνεται δε πως η απώλεια, η πτωχεία, η ανεπάρκεια —σε μια τέτοια διαδικασία— αποτελούν μάλλον μονόδρομο, θυμίζοντας εξάλλου την τροπολογία της κένωσης δια της οποίας ο Υιός του Θεού ενώνεται με τον άνθρωπο και τον σώζει.

²⁴ Χαραλαμπίδης, «Ο Τυφλός Μάγος», *Ηλίου και Σελήνης Άλω*, σ. 41.

προφητικά το υπερβατικό του φυσικού (η Γέννα του Σωτήρος), το μυστηριακό του υλικού που είναι πνευματικό: καρδιακή η όραση του υλικού· μα υλικό παραμένει το δώρο στον Χριστό, ο καρπός της ακριβής όρασης, η οποία είναι το μείζον δώρο. Συνεχίζει ο ποιητής:

Μου δόθηκε η στιγμή, σ' απάτητους καιρούς, / να κάνω αυτό το πράγμα. Το βλέπω καθαρά, / δεν με γελάν φαντάσματα και σκότη: / απόψε ότι προείδαμε τελείται. / Ωρίμασ' ο Θεός, στη σύναξή του δέχεται / και μένα τον τυφλό με τη γκαμήλα μου, / χρυσό θαμβωτικό να του προσφέρω / απ' το υστέρημα των οφθαλμών μου.²⁵

Ο εκπληκτικός στίχος «ωρίμασ' ο Θεός [...]» (ναι, γνωσιολογικά —και όχι οντολογικά— ωριμάζει ο Θεός, δηλαδή η πίστη του ανθρώπου προς το θείο, που σώζει τη θεία φιλανθρωπία στον κόσμο)²⁶ καταδεικνύει, πως η Εκκλησία, που όλα τα χωρά, καταξιώνει την ανεπάρκεια, την όποια ανεπάρκεια, ως τον μόνο δρόμο για τη μετάληψη του πραγματικού, δείχνοντας την ολιστικότητα πέρα από την επάρκεια και την αρτιότητα, οι οποίες —έτσι κι αλλιώς— μόνο ως αυταπάτες μπορούν να υφίστανται. Συν τοις άλλοις, με τα λόγια του ανάπηρου παιδιού, ο ποιητής, ερμηνεύοντας τη μυστηριακώς αισθαντική εικόνα της γέννησης, καρπώνεται την αλήθεια της, δηλαδή μας καλεί στην εκμύθευση μέσα από τη αναμύθευση και εξάπαντος όχι την απομυθοποίηση. Τούτη είναι εξάλλου η ουσία της μεθ-ιστορικής τέχνης και τεχνικής του.

Στα ποιήματα της συλλογής που αποτελούν, εν πολλοίς, αναμυθευτικούς αναστοχασμούς επάνω στο Πάθος του Θεανθρώπου, ο Κ. Χαραλαμπίδης εστιάζει σε αυτό μέσα από τη ματιά της Θεοτόκου Μητέρας. Έχει εντυπώσει ο ποιητής στο νόημα της «ρομφαίας»,²⁷ η οποία παραπέμπει στο μαρτυρικό θάνατο του Υιού της και επενδύει με πίστη στη διευρυμένη όραση της Μαρίας, της Τιμιωτέρας των

²⁵ Ο.π.

²⁶ Πρβλ. Σταμούλης, *Έρωτας και Θάνατος*, σ. 381-384.

²⁷ Βλ. Λουκ. 2: 35: «καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία, ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί». Πρόκειται για απόσπασμα από τους λόγους του Συμεώνος του Θεοδόχου προς την Παναγία κατά την υποδοχή του Χριστού ως βρέφους στο Ναό. Είτε η ρομφαία ερμηνεύεται ως οξύς πειρασμός (βλ. Χρυσόστομος Σταμούλης, «Η Θεοτόκος και το Μυστήριο του Σταυρού», *Άσκηση Αυτοσυνειδησίας*, Το Παλίμψηστον, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 105), είτε ως απερίγραπτος πόνος, προοικονομεί το πάθος της Παναγίας ενώπιον του Πάθους του Υιού της. Η Παναγία γνωρίζει, ασφαλώς, ότι μέσω του Πάθους θα έλθει η λύτρωση γι' αυτό μπροστά στο Σταυρό δεν θα πενήσει μόνο αλλά και θα προσδοκήσει διακαώς την Ανάσταση του Υιού της και του κόσμου. Βλ. Σταμούλης, «Η Θεοτόκος και το Μυστήριο του Σταυρού», *Άσκηση Αυτοσυνειδησίας*, σ. 106.

Χερουβίμ.²⁸ Σε αυτό το κλίμα ανήκει φυσιολογικά το ποίημα «Η Αφελής Ερώτηση της Μαρίας»,²⁹ στο οποίο προβάλλεται το Πάθος και η Σταύρωση ήδη από τα γεγονότα του Ευαγγελισμού:

Ως άκουσε τα λόγια του Αρχαγγέλου, / τον ρώτησε «Αν το πνεύμα του Θεού / σ' εμέ
συλλάβει τον Υιόν του, θα γεννήσω / σαν όλες τις γυναίκες σ' εννιά μήνες; / Ο άγγελος
γελά με την καρδιά του: / «Θα σε σκεπάσει δύναμις του Υψίστου / και θα γεννήσεις ναι,
κατά τα ειωθότα». / Εκείνη: «Ας γίνει, Κύριε, ό,τι θες, / δούλη σου είμαι και το ρήμα σου
αρραγές». / Ή, συνεχίζοντας περίτεχνα να υφαίνει / το πορφυρό πανί της,
σιγοτραγουδούσε: / «Αυτός που θα γεννήσω θα φανερωθεί / ανάμεσα στα φύλλα της
συκής. / Κοιμήσου, αγγελούδι μου, προτού χυθεί / το αίμα σου στα πέρατα της γης».³⁰

Οι πρώτες τρεις στροφές τονίζουν μέσα από τη χαριτωμένη στιχομυθία την πλήρη ανθρωπινότητα της Γέννησης του Θεανθρώπου. Το θαύμα της άσπορης σύλληψης δεν καταργεί τα «ειωθότα» —σ' αυτό συνίσταται το ξένο και το παράδοξο της που καταφάσκει τα ανθρώπινα. Κορύφωση της σύνθεσης, ωστόσο, αποτελεί η τελευταία στροφή, στην οποία χαιρέται κανείς τα πλουτοφόρα στρώματα της γραφής του ποιητή, γιατί βρίθει συμβολισμών που χρήζουν θεολογικής ανίχνευσης και εξιχνίασης: «το πορφυρό πανί» που υφαίνει η Παναγία προοικονομεί το αιματηρό Πάθος· μοιάζει με σάβανο και εισάγει έτσι —με μια δυναμική εικόνα— και τη Δυτική Τέχνη (βρέφος σπαργανωμένο ή νεκρός σε σουδάριο που παραπέμπει σε *πίετα* είναι ο Χριστός στα χέρια της Μαρίας), καθώς, την ίδια στιγμή, η Θεοτόκος που υφαίνει παραπέμπει στην Πηνελόπη που προσδοκάει τον αγαπημένο της, για να τονιστεί, έτσι —μέσα από τον διάλογο αρχαιοελληνικής και χριστιανικής παράδοσης— η ιδιαίτερη σχέση Χριστού-Θεοτόκου. Είναι ο Υιός και ο Θεός της, το Τέκνο και ο Νυμφίος της.³¹ Όλα αυτά, για να οικονομηθεί η οικουμενική σωτηρία,

²⁸ Στο σημείο αυτό καταθέτω προσωπική μου μαρτυρία από συνομιλία μου για το θέμα με τον ίδιο τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, ο οποίος με έμφαση μου τόνισε, πως πιστεύει βαθειά, ότι η Παναγία εξ αρχής γνώρισε επακριβώς τί επρόκειτο να συμβεί στον Χριστό, δηλαδή όλη τη δραματική Του πορεία προς το Πάθος και την Ταφή. Τούτη η πεποίθηση του ποιητή καταδεικνύει την ακονισμένη διαίσθησή του, η οποία φρονώ, πως δυναμώνει αδιαμφισβήτητα από την εντρύφησή του στους Ύμνους του Ρωμανού του Μελωδού και όχι μόνον.

²⁹ Χαραλαμπίδης, *Ηλίου και Σελήνης Άλωσ*, σ. 54.

³⁰ Χαραλαμπίδης, «Η Αφελής Ερώτηση της Μαρίας», *Ηλίου και Σελήνης Άλωσ*, σ.54.

³¹ Την εν Θεώ ερωτική σχέση Χριστού-Θεοτόκου δεν μπορεί κανείς να την αμφισβητήσει. Σε αυτή τη συνάφεια εισηγούμαι εδώ μια ερμηνεία του ποιήματος «Η Γυναίκα του Ιησού»: έχω την αίσθηση, ότι ο ποιητής σε αυτό τεχνηέντως σκανδαλίζει, παραπέμποντας ίσως στα Απόκρυφα Ευαγγέλια (και αλλού το συνηθίζει), για να υπαινιχθεί, εν τέλει, το αυτονόητο. Ποιό είναι αυτό; Το διατυπώνω ξανά με ερώτηση: θα μπορούσε η ακόλουθη σύνθεση (εξάπαντος ερωτική), να αποτυπώνει μια εικόνα μητρικής θαλπωρής, ανάμεσα σε Χριστό και Θεοτόκο; Πιστεύω πως ναι. Παραθέτω το ποίημα: «Γυναίκα πλήρως αρεστή στους ουρανούς. / Στη λάμα των ματιών της γράφονται τα χείλη

αφού ο Νέος Αδάμ, δηλαδή ο Χριστός, που θα φανερωθεί (βλ. «στα φύλλα της συκής»), θα ανακαινίσει με το αίμα του τον Παλαιό Αδάμ.

Η μεθ-ιστορική τέχνη του Χαραλαμπίδη γνωρίζει μια άλλη ξεχωριστή στιγμή της σε ένα ποίημα της υπό σχολιασμό συλλογής, το οποίο εντάσσεται στη θεματική που εισηγήθηκα στις τελευταίες παραγράφους του κειμένου μου, δηλαδή στο κλίμα του Πάθους του Χριστού και στα συνεπακόλουθά του με κυρίαρχο πρόσωπο και σταθερό σημείο αναφοράς τη Θεοτόκο. Στο ποίημα, που ακολούθως παραθέτω, κινείται ο ποιητής μας στο περιθώριο των γεγονότων (παραδίδοντας, ωστόσο, αλήθεια κεντρική και ολιστική)· στο ανομολόγητο μα καθόλα πιθανό μετά (της γνωστής ιστορίας) για να μας παρουσιάσει τη μητέρα του Ιούδα, της οποίας ο υιός, που παρέδωσε τον Κύριο, έχει οδηγηθεί στην τραγική αυτοκτονία:

Την άφησαν να σούρνεται στ' ανώνυμο / της ερημιάς της πλήθος, / Παρών κανείς, να
μοίραζε τ' αβάσταχτο / μαζί της που την έσφαζε μαντάτο / για το υγιό που γίνηκε κλαρί /
κι ο δάσκαλος πάνω σ' αυτό ένα φύλλο.³²

Κάνω μια παύση για να τονίσω την ερμητική μοναξιά της μάνας που σκιαγραφεί τόσο σκηνοθετικά ο Χαραλαμπίδης, ήδη δίνοντας με τούτες τις παραστατικές εικόνες τον τόνο τον συμ-παθητικό που θα κυριαρχήσει στη συνέχεια. Η εικόνα με το κλαρί και το φύλλο —εκπληκτική και υπαινικτική—, φαίνεται να δηλώνει την προδοσία του Χριστού, το ξεπούλημά του, αλλά και την αυτοκτονία του Ιούδα,³³ την ίδια στιγμή, που το «ένα φύλλο», παραπεμπτικό στον Χριστό, υποδηλώνει και την άνθιση, τη λύτρωση, την ανθοφορία διά της Αναστάσεως. Ακολουθεί εικόνα θρήνου της μάνας του Ιούδα —τόσο για τον Χριστό όσο και για το παιδί της— απaráμιλλη, υπερρεαλιστική, με τέτοια ένταση εσωτερική που συναντάει κανείς μόνο σε πίνακες ενός Salvador Dali ή ενός El Greco. Πρόκειται όμως για υπερρεαλισμό που εκβάλλει σε αλήθεια και προσδοκία ατόφια εκκλησιαστική:

της, / οι συλλαβές, τα σύμφωνα, ο μυστικός / συσχετισμός ημίρευστων εικόνων, / το βόδι π' αγκαλιάζει το μουλάρι, / η φλόγα, η τρυφερότητα του κόρφου, / το αργό της βλέμμα, ο τόνος των αισθήσεων. / Φεγγάρι που ξεπρόβαλε με μίσχο από δαντέλα / και τ' αργυρό του πρόσωπο τρίβεται στις μασχάλες / αγαπημένης γυναικός. Εγώ ειμί». Χαραλαμπίδης, *Ηλίου και Σελήνης Αλως*, σ. 52.

³² Χαραλαμπίδης, «Η Μάνα του Ιούδα», *Ηλίου και Σελήνης Αλως*, σ. 53.

³³ Βλ. *Ματθ.* 27: 5-7: «Τότε ιδὼν Ἰούδας ὁ παραδιδὼς αὐτὸν ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς ἀπέστρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέροις λέγων· ἥμαρτον παραδοῦς αἷμα ἀθῶνον. οἱ δὲ εἶπον· τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψει. καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ ἀνεχώρησε, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγατο». Πρβλ. *Πράξ.* 1: 18-19 όπου και διαφορετική εκδοχή για το τέλος του Ιούδα.

Θρηνούσε και τους δυο σαν την αμνάδα / κι άπλωνε τα μαλλιά της ως τα σύννεφα / πλεγμένα μ' ασταπόβροντα π' ανοίγουν / δρόμο για την ανάσταση των νεκρών. / — Γυναίκα, η θεία μάνα του Σωτήρος / τ' αμαρτωλό σπλαχνίζεται σου σπλάχνο, / που σ' έχει παραδώσει και προδώσει.³⁴

Η Μητέρα του Πλάστη είναι το κλειδί για να ξεκλειδώσει ο αναγνώστης την αρετή και το μυστήριο της συμ-πάθειας· την υπαρξιακή κατάφαση στη συμ-παθητική σχέση με τον συνάνθρωπο, η οποία, δίχως άλλο, αποτελεί οντολογικό χαρακτηριστικό του εκκλησιαστικού τρόπου —ως κοινοτικού και προσωπικού— στους αιώνες.³⁵ Τόση λοιπόν είναι η συμπάθεια της Θεοτόκου, κατά μίμηση και μέθεξη της συμπάθειας του Υιού της, που μέσα στο δικό της θρήνο, ή πλαταίνοντας τον δικό της θρήνο, σπλαχνίζεται και τη μάνα του Ιούδα, τη μητέρα αυτού που πρόδωσε το δικό της αγαπημένο Τέκνο, τον ίδιο τον Υιό του Θεού. Πόσο, αλήθεια απέχουν όλα αυτά από την εξαπλουστευμένη, σχηματοποιημένη και, εν πολλοίς, ψυχρά αντικειμενοποιημένη στάση που χωρίζει στην ιστορία του θείου δράματος, δίκην χολιγουντιανής ταινίας, σε καλούς και κακούς, αθώους και φταίχτες. Όσο για την παρ' ημίν, της καθ' ημάς Ανατολής προσέγγιση, τολμώ να πω, πως η (δικαιολογημένη ίσως), αλλά μάλλον υπέρμετρη έμφαση στο σφάλμα του Ιούδα στους ύμνους της Μεγάλης Εβδομάδας, αλλά και κάποια λαϊκά έθιμα συντείνουν σε μια παρόμοια στάση, με την οποία, βέβαια, χάνεται το νόημα. Για να προσθέσω και το αυτονόητο —εμφανέστατο γίνεται στο ποίημα—, η Θεοτόκος, ως μάνα αποκαλύπτει διά του συμπαθητικού τρόπου της, πως ο Ιούδας, ως αυτόχειρας, δεν προδίδει μόνο την αγάπη του Χριστού, αλλά και την αγάπη της μητέρας του, την οποία η Παναγία ουδόλως περιφρονεί, αν και γνωρίζει το όλον, το σχέδιο της θείας οικονομίας εντός του οποίου συμβαίνει ό,τι συμβαίνει προς σωτηρία ολάκερου του κόσμου.

Το υποσημείωσα στο πρότερο σημείο του κειμένου μου, θα το τονίσω και εδώ, κλείνοντας τη σύντομη τούτη αναφορά μου στη εξαιρετική συλλογή του κραταιού της ποιήσης και ταπεινού, ακούραστου εργάτη της, του Κυριάκου Χαραλαμπίδη: δεν

³⁴ Χαραλαμπίδης, «Η Μάνα του Ιούδα», *Ηλίου και Σελήνης Άλωσ*, σ. 53.

³⁵ Βλ. *Α' Κορινθ.* 12: 26: «καί είτε πάσχει εν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, είτε δοξάζεται εν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη». Αν το αποστολικό τούτο λόγιο ερμηνεύεται στα στενά όρια μιας οικογένειας, μιας κοινότητας, ή έστω κι ενός ολόκληρου έθνους, τότε στερεί από την Εκκλησία το βαθύτερο, οικουμενικό περιεχόμενό της. Το ποίημα του Χαραλαμπίδη, ως «περιθωριακό», μας υπενθυμίζει, πως αν η αγάπη και η συμπάθεια δεν φτάνουν ως εκεί, ως το περιθώριο, το κάθε περιθώριο, τότε στερούνται εκκλησιολογικού βάθους και, συνεπώς, Χριστολογικού περιεχομένου. Η ποιητική ευαισθησία ως ομόαμη με την χριστιανική φιλανθρωπία είναι βέβαιον πως οδηγεί τον ποιητή σε αυτές τις προεκτάσεις.

έχουν τίποτε να ζηλέψουν τα ποιήματά του από αντίστοιχα της εκκλησιαστικής υμνογραφίας. Τιμώντας πάντοτε την ελευθερία και το ανένταχτο της ποιητικής του τέχνης, μας χαρίζει συνθέσεις που γέμουν θεολογικής αλήθειας, απαντούν δε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στο εύλογο αίτημα για μεταφορά των αληθειών της πίστης στο παρόν με γλώσσα σύγχρονη και συγχρόνως ποιητική. Γι' αυτό καλά θα κάνει η θεολογία να εγκύψει στα χαραλαμπίδια πονήματα, ενώ η Εκκλησία ας ανοίξει τις κεραίες της, αφομοιώνοντας τα στο κήρυγμα, στην κατήχηση, γιατί όχι και στη λατρεία της —έστω και ως παράλληλη μαρτυρία μιας πίστης που είναι δοξαστική του Σαρκωμένου Λόγου χθες και σήμερα και εις τους αιώνες.